

LA NEGRITUD DE PARÍS. LITERATURA I RECUPERACIÓ D'UNA IDENTITAT NEGADA

FRANCESC-XAVIER MARÍN
Universitat Ramon Llull (Barcelona)

Recibido: 2021-02-23

Aceptado: 2021-02-28

RESUM: El primer terç del segle xx representa la confluència a París d'una sèrie d'intel·lectuals negres provinents d'arreu d'Àfrica, de les Antilles i dels Estats Units. Malgrat les diferències d'origen i de propòsits, de mica en mica es van reunint per fer front a la mirada dels europeus sobre els negres percebuts com a primitius i exòtics. L'interès d'aquests autors per la literatura i l'etnologia, així com un fort compromís polític, els portarà a repensar la pròpia identitat en terra estrangera. Serà l'inici del moviment de la Negritud.

PARAULES CLAU: Negritud, etnologia, literatura, París.

The Blackness of Paris. Literature and the recovery of a denied identity

ABSTRACT: The first third of the twentieth century represents the confluence in Paris of a series of black intellectuals from all over Africa, the West Indies, and the United States. Despite differences in origin and purpose, they gradually came together to confront the gaze of Europeans on blacks perceived as primitive and exotic. The interest of these authors in literature and ethnology, as well as a strong political commitment, will lead them to rethink their own identity in a foreign land. It will be the beginning of the Blackness movement.

KEYWORDS: Blackness, ethnology, literature, Paris.

“Hume desafia que se li presenti un exemple que un negre hagi mostrat talent, i afirma que entre els centenars de milions de negres transportats a terres estranyes, i per bé que molts d’ells han obtingut la llibertat, no se n’ha trobat un de sol que hagi imaginat alguna cosa gran en l’art, en la ciència o en qualsevol altra qualitat honorable, mentre que entre els blancs es presenta sovint el cas dels qui per les seves condicions s’aixequen d’un estat humil i conquereixen una reputació avantatjosa. Així d’essencial és la diferència entre aquestes dues races humanes; sembla tan gran en les facultats espirituals com en el color”

IMMANUEL KANT. *Allò bell i allò sublim* (1764).
Secció IV: “Sobre els caràcters nacionals en tant que reposen en la diferent sensibilitat per a allò sublim i allò bell”

1. Un col·lectiu plural a la recerca de reconeixement

El París de començament del segle XX viu l’efervescència de l’interès pels negres: entre els soldats senegalesos desfilant el 1918 sota l’Arc de Triomf al final de la Primera Guerra Mundial i l’Exposició Colonial de 1931, l’atmosfera cultural està impregnada per la passió pel jazz, la influència de l’estètica africana en el cubisme i el surrealisme, i els debats de l’etnografia sobre el primitivisme. En aquest context, la diàspora negra, esperonada per la curiositat que provoca en les avantguardes estètiques, va prenent consciència de la pròpia condició cultural i comença el camí de retrobament de l’orgull d’una identitat fins llavors menyspreada pel colonialisme¹.

S’iniciarà llavors un relativament curt procés de renaixement cultural que, malgrat la complexitat inherent a la diversitat d’origens, motivacions i estratègies adoptades, culminarà el 1939 amb la publicació de les dues obres mestres de la negritud: *Cahier d’un retour au pays natal*, d’Aimé Césaire, i *Ce que l’homme noir apporte*, de Léopold Sédar Senghor.

El grup dels anomenats “negres de París” estava conformat per africans, antillans i nord-americans. Pel que fa als africans, és difícil saber amb exactitud quants n’hi havia a França a la dècada dels anys 20.

¹ Khalfa, J. (2009). “Naissance de la négritude”, *Les Temps Modernes*, núm. 656, p. 38-63.

Philippe Dewitte parla de 2.580 residents, prop de 3.000 clandestins sense papers i 23 estudiants², mentre que Senghor parla de 10 estudiants matriculats oficialment³. Un bon nombre d'ells provenia dels prop de 200.000 combatents de les colònies que van ser desplaçats a França durant la Primera Guerra Mundial⁴. Els qui s'hi van quedar es van veure atrapats entre les instruccions del Ministeri de Colònies, que propugnava la creació de ghettos, i la proposta republicana, que, apel·lant a la missió civilitzadora, exigia l'assimilació a la cultura francesa. Tots ells tenien l'estatut d'indígenes que els exclouia de la ciutadania, tret dels originaris de les quatre ciutats senegaleses fundades pels colonitzadors (Saint-Louis, Gorée, Rufisque, Dakar)⁵, que fruien del dret a escollir un representant a l'Assemblea Nacional. Blaise Diagne⁶, diputat des de 1914, havia sol·licitat per als senegalesos d'aquestes ciutats la nacionalitat francesa com a recompensa per haver participat en la Gran Guerra⁷. Molts d'aquests africans militaven en sindicats patrocinats pel Partit Comunista, que, el 1921, havia creat la Union Intercoloniale per denunciar els abusos comesos a Àfrica. La revista de la Union Intercoloniale, *Le Paria*, estava dirigida per Nguyêñ Ai Quôc, pseudònim de Hô Chi Minh⁸, bon coneixedor de la situació dels negres, ja que havia

² Dewitte, Ph. (1985). *Les Mouvements nègres en France, 1919-1939*, París: L'Harmattan, p. 25.

³ Dormoy-Savage, N. (1974). "Entretien avec Léopold Sédar Senghor", *The French Review*, vol. 47, núm. 6, p. 1065.

⁴ Michel, M. (2013). *L'Afrique dans l'engrenage de la Grande Guerre*, París: Karthala; Thilmans, G., Rosière, P. (2012). *Les Sénégalais et la Grande Guerre. Lettres de Tirailleurs et Recrutement (1912-1919)*, Goré: Éditions du Musée Historique du Sénégal; Saletes, J. (2011). "Les tirailleurs sénégalais dans la Grande Guerre et la codification d'un racisme ordinaire". *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 4/4, p. 129-140; Deroo, E.; Champeaux, A. (dir.) (2006). *La Force noire, gloire et infortune d'une légende coloniale*, París: Tallandier; Frémeaux, J. (2006). *Les colonies et la Grande Guerre : combats et épreuves des peuples d'Outre-mer*, Verdun: Éditions 14-18; Duval, E.-J. (2005). *L'épopée des tirailleurs sénégalais*, París: L'Harmattan; Michel, M. (2003). *Les Africains dans la Grande Guerre*, París: Karthala; Carlier, C. (1996). *Les Troupes coloniales dans la Grande Guerre*, Vincennes: CNSV.

⁵ Coquery-Vidrovitch, C. (2001). "Nationalité et citoyenneté en Afrique occidentale française: originaires et citoyens dans le Sénégal colonial", *The Journal of African History*, núm. 42, p. 285-305.

⁶ Dieng, A. A. (1990). *Blaise Diagne, député noir de l'Afrique*, París: Éditions Chaka.

⁷ Lambert, M. C. (1993). "From Citizenship to Negritude: «Making a Difference»", a: "Elite Ideologies of the Colonized Francophone West Africa", *Comparative Studies in Society and History*, 35/2, p. 239-262.

⁸ Crowe, D. (2020). *Hemingway and Ho Chi Minh in Paris: The Art of Resistance*, Minneapolis: Fortress Press; Brocheux, P. (2007). *Ho Chi Minh : A biography*, Nova York: Cambridge University Press; Quinn-Judge, S. (2003). *Ho Chi Minh: The Missing Years*

viscut als Estats Units, per bé que la seva protesta anticolonial estava desvinculada de la reivindicació d'una identitat cultural pròpia.

La situació era força diferent pel que fa als negres provinents del Carib. Els antillans tenien la nacionalitat francesa i durant la Primera Guerra Mundial havien estat incorporats als regiments regulars i no en els colonials. A diferència dels africans, ells no se sentien negres sinó criolls⁹.

Pel que fa als afroamericans presents a França, el grup més nombrós estava conformat per alguns dels 200.000 soldats enrolats amb motiu de la Primera Guerra Mundial¹⁰. Com va passar amb els antillans, també els soldats afroamericans van ser integrats a l'Exèrcit francès regular i no al de les colònies, de manera que no van patir la segregació racial habitual en les tropes dels Estats Units. Un d'aquests regiments més famosos va ser el 15th Heavy Foot Infantry, conegut com els *Harlem Hellfighters*. La seva orquestra de jazz va ser la primera a tocar a França sota la direcció de James Reese Europe¹¹. Als músics de jazz aviat s'hi van afegir els escriptors (Alain Locke, Langston Hughes, Jean Toomer, Countee Cullen) i els pintors (Henry Ossawa Tanner), que van incorporar al debat sobre la identitat negra una perspectiva que ja no era la de la colonització que patien els africans¹². El gruix de la intel·lectualitat francesa acollia amb una relativa benvolença tota aquesta població negra, moguts tant per l'entusiasme per la música negra¹³, com per oposar-se a les campanyes dels nazis que titllaven els negres de ser una amenaça per a la civilització europea¹⁴.

1919-1941, Londres: Hurst & Company ; Duiker, W. J. (2001). *Ho Chi Minh . A Life*, Nova York: Hachette Books.

⁹ James, W. (2021). *Claude McKay: The Making of the Black Bolshevik*, Nova York: Columbia University Press; Ramesh, K. S., Rani, K. N. (2006). *Claude McKay. The Literary Identity from Jamaica to Harlem and Beyond*, Londres: McFarland.

¹⁰ Stovall, T. (1996). *Paris Noir: African Americans in the City of Light*, Boston: Houghton Mifflin.

¹¹ Thompson, D., Schwartz, M. (2008). *James Reese Europe's Hellfighters Band and the Puerto Rico Race Connection*, Sarasota: Parcha Press; Shack, W. A. (2001). *Harlem in Montmartre*, Berkeley: University of California Press; Badger, R. (1995). *A Life in Ragtime, a Biography of James Reese Europe*, Nova York: Oxford University Press.

¹² Fabre, M. (1999). *La Rive noire, les écrivains noirs américains à Paris (1830-1995)*, París: André Dimanche Editeur; Laude, J. (2006). *La Peinture française et «l'art nègre» (1905-1914)*, París: Klincksieck.

¹³ Mercier-Faivre, A.-M., Seitè, Y. (2001). "Le Jazz à la lumière de Jean-Jacques Rousseau", *L'Homme*, núm. 158-159, p. 32-52.

¹⁴ Le Naour, J.-Y. (2004). *La Honte noire: l'Allemagne et les troupes coloniales françaises, 1914-1945*, París: Hachette.

Aquest context dibuixa el marc on té lloc la progressiva presa de consciència identitària per part dels negres presents a París. Un treball d'autoconeixement que té una vessant negativa (la crítica a la colonització) i també una perspectiva positiva (la reivindicació de la cultura negra i els seus valors). Tanmateix, les diferents expectatives i projectes dels actors implicats dificultaran l'acció conjunta.

Així, per exemple, W. E. B. du Bois (un dels fundadors de la National Association for the Advancement of Colored People, que havia denunciat els linxaments per part del Ku Klux Klan que van patir alguns soldats negres retornats als Estats Units), convoca a París el Congrés Panafricà fent-lo coincidir amb les reunions preparatòries del Tractat de Versalles. La intenció de Du Bois era que la redistribució dels territoris colonials formés part de les negociacions de pau posteriors a la Primera Guerra Mundial. El primer ministre Clémenceau va inaugurar el congrés gràcies a la mediació de Blaise Diagne, llavors membre del Govern francès¹⁵. Els resultats van ser molt migrants, ja que Du Bois només pretenia demanar la reconversió de les colònies alemanyes en països lliures, mentre que Diagne era partidari de mantenir la política francesa de l'assimilacionisme colonial. Finalment, el Congrés Panafricà va definir la identitat cultural centrada en les tradicions populars i va obviar voluntàriament la dimensió política, per bé que es va demanar que es creés un codi legislatiu internacional per a la protecció dels africans i s'assegurés la seva participació en l'administració de les colònies.

Durant els anys 20, aquesta actitud ambivalent de crítica al colonialisme però sense considerar un nacionalisme africà era habitual entre les elits negres. Així, la Ligue Universelle de Défense de la Race Noire, creada el 1924, publicava en la seva revista *Les Continents* articles sobre la història africana i ressenyes d'art contemporani negre per tal de qüestionar la inferioritat dels africans, però, alhora, criticava els qui s'oposaven a les polítiques assimilacionistes argumentant que renunciar a ser colonitzats comportaria perdre els avantatges de la civilització francesa¹⁶.

Els dos directors de *Les Continents*, Kojo Tovalou-Houénou i René

¹⁵ Johnson, G. (1966). "The Ascendancy of Blaise Diagne and the Beginning of African Politics in Senegal", *Africa*, 36/3, p. 235-253.

¹⁶ Egonu, I. (1981). "Les Continents and the Francophone PanNegro Movement", *Phylon*, núm. 42, p. 245-254; Geneste, E. (2011). "Enlightenment and Romanticism in the French defence of black people in the 1920s: The Ligue Universelle de Défense de la Race Noire against the colonial republic", *International Journal of Francophone Studies*, 14(1-2), p. 43-56.

Maran, personifiquen aquesta ambivalència que caracteritzava l'actitud de molts africans a París. Tovalou-Houénou era molt popular a causa de la seva extravagància: es presentava com a príncep de Dahomey, havia estudiat medicina i havia publicat un assaig de metafísica¹⁷. El 1924 va ser convidat per Marcus Garvey a la convenció de la Universal Negro Improvement Association¹⁸, al Carnegie Hall de Nova York, on va denunciar la manca de fonament de la superioritat blanca, i, inspirant-se en el moviment sionista, animava els negres a emigrar a Àfrica¹⁹, però va sorprendre l'audiència proposant que París fou la seu de la Ligue Universelle de Défense de la Race Noire²⁰. René Maran, per la seva banda, havia estat administrador colonial i va ser el primer negre a guanyar el Goncourt amb la novel·la *Batouala, véritable roman nègre*²¹. En aquesta novel·la critica amb contundència els abusos del poder, fet que va provocar que fos acomiadat del càrrec de director de *Les Continents* i que la seva obra fos prohibida a les colònies²². Prova de les desavinences que tot plegat generava és el fet que els seguidors de la *Harlem Renaissance* van celebrar el Goncourt de Maran, però se'n van desmarcar quan va criticar *The New Negro*, l'antologia-manifest dels escriptors afroamericans que havia coordinat Alain Locke.

¹⁷ Tovalou-Houénou, K. (1921). *L'Involution des métamorphoses et des métemp-sychoses du langage*, París: Chez l'Auteur; Miller, C. (1998). *Nationalists and Nomads, Essays on Francophone African Literature and Culture*, Chicago: The University of Chicago Press, p. 48-54; Zinsou, E. D., Zoumenou, L. (2004). *Kojo Tovalou-Houénou, précurseur 1887-1936: pannégrisme et modernité*, París: Mazonneuve & Larose.

¹⁸ Hill, R. A. (2006). *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers*, Berkeley-Los Angeles: University of California Press.

¹⁹ Cronon, E. D. (1969). *Black Moses: the story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association*, Madison: University of Wisconsin Press.

²⁰ M'Baye, B. (2006). "Marcus Garvey and African Francophone Political Leaders of the Early Twentieth Century: Prince Kojo Tovalou Houénou Reconsidered", *The Journal of Pan African Studies*, vol. 1, núm. 5, p. 8 ss.

²¹ Maran, R. (1921). *Batouala, véritable roman nègre*, París: Albin Michel; Kalinowska, E. (2015). "Écrire nègre en français : affaire Batouala", *Folia Litteraria Romanica*, 1(9), p. 67-79; Guimendego, M. (2001). "Le roman « batouala » de René Maran: portrait satirique du colonisateur ou materia primera pour l'histoire?", *Francofone*, núm. 10, p. 61-77; Steemers, V. (2019). "Appropriation Across Borders of a Controversial Novel: Transnational Reception of René Maran's *Batouala*", *Research in African Literatures*, 50(2), p. 219-237.

²² Manchuelle, F. (1995). "Assimilés ou patriotes africains? Naissance du nationalisme culturel en Afrique française (1853-1931)", *Cahiers d'Etudes africaines*, núm. 138-139, p. 333-368.

Com veiem, de mica en mica s'anava consolidant la importància de reivindicar la identitat cultural negra. Lamine Senghor exemplifica a la perfecció aquesta evolució: va ser ferit a Verdun, havia treballat a correus, s'havia afiliat al Partit Comunista i militava en la Union Intercoloniale²³. El 1925 va ser convidat a Chicago pel Partit Comunista nord-americà, però el Partit Comunista francès es va negar a pagar-li el passatge i li van proposar que viatgés d'amagat. Senghor dimitirà del partit i fundarà, el 1926, el Comité de Défense de la Race Nègre, que tenia com a diari de difusió *La Voix des Nègres*. El recurs al mot *nègre* en comptes de la forma políticament correcta *noir* pretenia fer visible la mirada pejorativa que molts francesos adreçaven als africans.

Les germanes Nardal, originàries de Martinica, van contribuir poderosament a reunir aquestes sensibilitats divergents i proporcionar una coherència a tantes iniciatives que culminaran amb la Negritud de Césaire i Senghor. En efecte, Jane, Paulette i Andrée Nardal, que tenien a Clamart un famós saló literari, es troben a l'origen de *La Dépêche Africaine* (1928-1932) i de *La Revue du monde noir/The Review of the Black World* (1931-1932)²⁴. Aquestes revistes tenien molta difusió (15.000 exemplars), per bé que també es movien dins el marc de la defensa de l'assimilació a la cultura francesa. Així, al costat d'articles dedicats a l'art africà i la influència de l'estètica africana sobre el jazz, hi trobem un encès elogi de l'Exposició Colonial de 1931²⁵, així com articles sobre el cani-

²³ Senghor, L. (2012). *La violation d'un pays et autres écrits anticolonialistes*, Paris: L'Harmattan; Murphy, D. (2015). "Tirailleur, facteur, anticolonialiste: la courte vie militante de Lamine Senghor (1924-1927)", *Cahiers d'Histoire. Revue d'Histoire Critique*, 126, p. 55-72; Murphy D. (2013). "Defending the 'Negro race': Lamine Senghor and black internationalism in interwar France", *French Cultural Studies*, 24(2), p. 161-173.

²⁴ Boni, T. (2014). "Femmes en négritude: Paulette Nardal et Suzanne Césaire", *Rue Descartes*, núm. 83, p. 62-76; Musil Church, E. (2013). "In Search of Seven Sisters: A Biography of the Nardal Sisters of Martinique", *Callaloo*, vol. 36, núm. 2, p. 375-390; Zobe, J. (1982). "Les Nardal, Et si la mer n'était pas bleue", Paris: Éditions Caribéennes; Boittin, J. A. (2005). "In Black and White: Gender, Race Relations, and the Nardal Sisters in Interwar Paris", *French Colonial History*, vol. VI, p. 121 ss.; Denean Sharpley-Whiting, T. (2002). *Negritude Women*, Minneapolis-Londres: University of Minnesota Press, p. 52-79; Nardal, P. (2009). *Beyond Negritude. Essays from «Woman in the City»*, Albany: State University of New York.

²⁵ Geppert, A. C. T. (2010). *Fleeting Cities. Imperial Expositions in Fin-de-Siècle Europe*, Nova York: Palgrave-MacMillan, p. 62-100; Blanchard, P. (2001). "La représentation de l'indigène dans les affiches de propagande coloniale: entre concept républicain, fiction phobique et discours racialisant", *Hermès*, núm. 30, p. 149-168; Morton, P. A. (2000). *Hybrid Modernities. Architecture and Representation at the 1931 Colonial Exposition Paris*, Cambridge: MIT Press; Ezra, E. (2000). *The Colonial Unconscious Race and Culture*

balisme o la sensació de ridícul dels negres que vesteixen a l'europea...

Sembla inevitable aquí referir-se a la pertinença de l'anàlisi psiquiàtrica de Frantz Fanon quan estableix la relació ambigua que els colonitzats mantenen amb el colonialisme²⁶. Es diu que Fanon defensava una lectura "descolorida" de la colonització consistent a afirmar que les lliçons de la negritud valen per a tota mena de procés social²⁷. En efecte, Fanon veu en el procés de descolonització la metàfora de la idea d'una construcció de si mateix que s'allibera de la mirada de l'altre. Ja no es tracta de rebre la legitimitat d'alguna instància exterior sinó d'una realitat nova que troba la raó d'ésser en el procés mateix pel qual s'allibera²⁸. Es tracta d'afirmar-se en tant que negres sense confinar-se en aquesta identitat, sinó convivint amb els altres, però sense viure d'ells ni per a ells²⁹.

Ja es veu que l'eix vertebrador al voltant del qual s'estructura tot aquest moviment és d'ordre ètic. A partir de la situació de menyspreu que s'ha patit, cal fer una doble reconciliació: amb els blancs per eliminar l'odi i la temptació de generar les mateixes ferides patides, i dels negres entre ells per tal d'autoafirmar-se i obrir-se als altres³⁰. Les relacions de força entre les races no han de ser modificades sinó eliminades.

2. Les reformulacions de l'etnografia i del surrealisme

Aquesta progressiva assumpció de la pròpia identitat per part dels negres (africans, antillans i afroamericans) consisteix bàsicament en una crítica a les teories que etiquetaven els pobles no europeus de primitius. En efecte, els negres que havien estat fins llavors objectes passius de representació i de fascinació exòtica reclamen ara esdevenir subjectes de la pròpia història. Els cossos negres, fins ara sot-

in *Interwar France*, Ithaca: Cornell University Press; Hodeir, C., Pierre, M. (1991). *1931 l'Exposition Coloniale*, Brussel·les: Complexe.

²⁶ Marín, F. X. (2018). "Frantz Fanon. Etnopsiquiatria, violència i alliberament", *Ars Brevis*, núm. 24, p. 136-151.

²⁷ Alekseeva, A., Schang, F. (2014). "Conquérir la négritude. Considérations inessentiellles sur le genre noir", *Nouvelles Études Francophones*, vol. 29, núm. 2, p. 60-77.

²⁸ Fanon, F. (2011). *Oeuvres*, París: Éditions La Découverte, p. 452 ss.

²⁹ Glissant, E. (1997). *Traité du Tout-Monde (Poétique IV)*, París: Gallimard, p. 30 ss.

³⁰ Césaire, A. (1993). *Cahier d'un retour au pays natal*, París-Dakar: Présence Africaine, p. 50 ss.

mesos i erotitzats, adquireixen una veu pròpia que vol expressar la dificultat de ser negres i, alhora, l'orgull de ser-ho³¹.

Durant els anys 20, l'elit intel·lectual francesa passa de la fascinació per les formes plàstiques africanes a l'entusiasme per la capacitat expressiva del cos negre percebut com a diferent³². *La Revue Nègre* exemplifica clarament aquest canvi i, alhora, n'explicita l'ambigüïtat³³. Aquest espectacle de music-hall va provocar vives polèmiques el 1925, perquè il·lustrava a la perfecció la construcció d'un discurs sobre els negres que marca la seva alteritat radical alhora que la investeix d'un valor positiu³⁴. Caroline Dudley Regan (dona de l'agregat cultural de l'ambaixada americana a París) i la direcció del Théâtre des Champs-Élysées van acordar produir *La Revue Nègre* presentant-la com un *vaudeville noir*. Rolf de Maré acabava de comprar el Théâtre per fer-ne un music-hall, conscient que es tractava d'una institució acostumada als escàndols: el 1913 havia estrenat *La consagració de la primavera* d'Igor Stravinski; el 1919 havia acollit la *Fête Nègre* que el marxant d'art Paul Guillaume va organitzar amb motiu de la primera exposició d'art negre i d'Oceania; el 1920 i el 1923 havia acollit *Le Bœuf sur le Toit* i *La Création du Monde* de Darius Milhaud... Però pocs dies abans de l'estrena de *La Revue Nègre* de Maré va trobar que l'espectacle era "poc negre" perquè les artistes negres li semblaven massa poc sensuals³⁵. Joséphine Baker va ésser seleccionada com

³¹ Debaene, V. (2019). "Du modèle noir aux voix noires. Ethnologie, surréalisme, négritude". A: C. Debray, S. Guégan, D. Murrell, I. Pludermacher (dir.), *Le Modèle noir: de Géricault à Matisse*. París: Musée d'Orsay/Flammarion, p. 292-299.

³² Yanagisawa, F. (2016). "Représentation des Noirs à travers le rythme: les images panafricaines apportées per les ars negres", *Les cahiers du Creilac*, núm. 1, p. 37-54; Guido, L. (2007). *L'âge du rythme: cinéma, musicalité et culture du corps dans les theories françaises des années 1910-1930*, Lausana: Payot; Martin, D.-C., Rueff, D. (2002). *La France du jazz. Musique, modernité et identité dans la première moitié du 20e siècle*, Marseille: Parenthèses; Schwartz, V. (1998). *Spectacular Realities. Early Mass Culture in Fin-de-Siècle Paris*, Berkeley-Los Angeles: University of California Press.

³³ Roueff, O. (2006). "Politiques d'une «culture nègre». *La Revue Nègre* (1925) comme événement public", *Anthropologie et Sociétés*, vol. 30/2, p. 65-85; Klein J.-C. (1991). "Swings: la Revue Nègre", a: O. Barrot, P. Ory (dir.), *Entre deux guerres. La création française, 1919-1939*, París: François Bourin, p. 363-377.

³⁴ Archer-Straw, P. (2000). *Negrophilia: Avant-Garde Paris and Black Culture in the 1920*, Nova York: Thames and Hudson; Berliner, B. A. (2002). *Ambivalent Desire. The Exotic Black Other in Jazz-Age France*, Amherst: University of Massachusetts Press; Blake, J. (1999). *Le tumulte noir. Modernist Art and Popular Entertainment in Jazz-Age Paris, 1900-1930*, Filadèlfia: University of Pennsylvania Press; Leiris, M. (1996). *Miroir de l'Afrique*, París: Gallimard, p. 1125-1159.

³⁵ Sharpley-Whiting, T. D. (1999). *Black Venus. Sexualized Savages, Primal Fears, and Primitive Narratives in France*, Durham: Duke University Press.

a *vedette*, i es va compondre una *danse sauvage* en què ella, vestida només amb un bikini amb plomes, movia compulsivament els ma-lucs contra la seva parella de ball³⁶.

Pocs anys després de l'estrena de *La Revue Nègre*, els cossos negres prenen la paraula per emancipar-se de la imatge que se'n fan els europeus. El 1937, Léon-Gontran Damas publica *Pigments*, amb el títol en plural per reflectir el rebuig a l'homogeneïtzació dels negres inherent a la lògica de la racialització, que entén que el color és un afegit a una naturalesa humana essencialment blanca³⁷. Aquest accent en la pluralitat de les cultures negres posarà en contacte els escriptors de la negritud amb les preocupacions dels primers etnòlegs de l'Institut d'Ethnologie (fundat el 1925) i del Musée d'Ethnographie du Trocadéro (fundat el 1878 i refundat el 1928 per tal de desprendre's de la mentalitat racial).

A partir del curs 1927-1928, l'Institut d'Ethnologie va lliurar uns certificats d'etnologia vàlids per a les llicències de lletres i ciències de la Sorbonne. L'etnologia resultava atractiva per a molts estudiants negres, ja que els cursos estaven finançats pels governs de les colò-nies i les recerques tenien una ràpida incidència en els museus³⁸. Els cursos impartits a l'Institut eren molt populars (amb una mitjana de 170 alumnes matriculats), però eren pocs (entre 10-15) els qui aconseguien els certificats. A la primera generació d'etnògrafs francesos (Alfred Métraux, Marcel Griaule, Jacques Soustelle, Denise Paulme,

³⁶ Colins, P., Gates, H.L. (1998). *Josephine Baker and La Revue Nègre*, Nova York: NH Abrams; Baker, J., Bouillon, J. (1995). *Josephine*, Boston: Da Capo Press; Baker, J. C., Chase, C. (2001). *Josephine. The Hungry Heart*, Nova York: Cooper Square Press; Jules-Rosette, B. (2007). *Josephine Baker in Art and Life. The Icon and The Image*, Champaign: University of Illinois Press; Schoeder, A. (2006). *Josephine Baker Entertainer*, Nova York: Chelsea House; Jones, S. (2018). *Josephine Baker's Last Dance*, Nova York: Gallery Books; Bocquet, J. L. (2017). *Josephine Baker*, Boston: NH Abrams; Henderson, M. G., Register, C. B. (ed.) (2017). *The Josephine Baker Critical Reader*, Jefferson: M-Farland; Carabantes, P. (2015). *The Many Faces of Josephine Baker: Dancer, Singer, Activist, Spy*, Chicago: Chi-cago Revue Press; Wood, D. E. (2010). *The Josephine Baker Story*, Londres: Omnibus Press; Rose, P. (1989). *Jazz Cleopatra. Josephine Baker in Her Time*, Nova York: Doubleday.

³⁷ Lafont, A. (2017). How Skin Color Became a Racial Marker: Art Historical Pers-pectives on Race, *Eighteenth-Century Studies*, vol. 51/1, pp. 89-113; Racine, D. (1983). *Léon-Gontran Damas, l'homme et l'œuvre*. Paris: Présence Africaine.

³⁸ Debaene, V. (2010). *L'Adieu au voyage. L'Ethnologie française entre science et litté-rature*, Paris: Gallimard; Conklin, A (2013). *In the Museum of Man: Race, Anthropology, and Empire in France, 1850-1950*, Ithaca: Cornell University Press; Sibeud, E. (2002). *Une science impériale pour l'Afrique? La Construction des savoirs africanistes en France, 1878-1930*, Paris: Éditions de l'EHESS; l'Estoile, B. de (2000). Science de l'homme et domination rationnelle: savoir ethnologique et politique indigène en Afrique coloniale française, *Revue de Synthèse*, 3-4, p. 291-323.

André Schaeffner, Germaine Tillion, Michel Leiris) s'hi afegiran aviat els estudiants negres: Albert Rakoto Ratsimamanga obté el certificat el 1934, Paul Hazoumé i Jacques Roumain el 1938 i Léopold Sédar Senghor el 1939.

Serà justament la tensió entre etnògrafs de tradició evolucionista i etnògrafs centrats en les produccions culturals el que farà visible un canvi: el pas d'una concepció interessada a trobar-hi el primitivisme exòtic a una altra perspectiva preocupada per la dimensió artística de les societats africanes. Exemplifiquen aquesta discrepància Georges-Henri Rivière, sotsdirector del Musée d'Ethnographie, que es lamenta del risc de convertir el museu en una exposició de belles arts³⁹, i Marcel Griaule, que, pocs mesos abans d'iniciar la missió Dakar-Djibouti (1931-1933), ironitza sobre els qui admiren la forma d'una peça de terrissa però es desentenent completament dels seus creadors⁴⁰.

Aquest debat estava a l'ordre del dia i un nombrós públic negre assistia als cursos que Marcel Mauss impartia a l'Institut d'Ethnologie i al Collège de France⁴¹. Les revistes adreçades als africans i als antillans en recomanaven l'assistència per tal de redescobrir l'orgull de ser negres⁴². La tasca de les germanes Nardal a través del seu saló literari aviat tindrà resultats. Així, Léon-Gontran Damas, que seguia els cursos de l'Institut d'Ethnologie, serà comissionat el 1934 per Marcel Mauss i Paul Rivet⁴³ per tal de dirigir una missió d'estudi entre els negres de Guaiana en el marc del projecte d'una exposició que volia dibuixar els orígens africans dels negres americans⁴⁴. En una direcció semblant, gràcies a Aimé Césaire (natural de Martinica,

³⁹ Rivière, G.-H. (1929). Le musée d'Ethnographie du Trocadéro, *Documents*, núm. 1, p. 58.

⁴⁰ Griaule, M. (1930). "Poterie", *Documents*, núm. 4, p. 236.

⁴¹ Mauss, M. (2012). "Un inédit : la leçon inaugurale de Marcel Mauss au Collège de France", *Terrain*, 59, p. 138-151; Fournier, M. (1996). "L'élection de Marcel Mauss au Collège de France", *Genèses*, 22, p. 160-165.

⁴² Nardal, P. (1932). "Éveil de la conscience de race", *La Revue du monde noir*, núm. 6, p. 31.

⁴³ Laurière, C. (2008). *Paul Rivet, le savant et le politique*, París: Publications Scientifiques du Muséum National d'Histoire Naturelle.

⁴⁴ Damas, L.-G. (2003). *Retour de Guyane*, París: Jean-Michel Place; Benoît, C., Delpuech, A. (2017). "Rendez-vous manqué avec les «vieilles colonies». Ethnographie et archéologie de la Guyane et des Antilles françaises (1931-1939)", a: A. Delpuech (dir.), *Les Années folles de l'ethnographie. Trocadéro 28-37*, París: Muséum National d'Histoire Naturelle, p. 581-629.

com les germanes Nardal), Léopold Sédar Senghor s'interessarà per l'obra de Leo Frobenius, es matricularà als cursos de l'Institut d'Ethnologie i centrarà els seus estudis en les produccions culturals africanes⁴⁵.

Tanmateix, tot plegat es mou en una calculada ambigüitat perquè hi ha un estret vincle entre l'etnografia i l'administració colonial: les expedicions etnogràfiques requisen milers de peces sobre el terreny per tal d'exposar-les a París, desconfien dels informadors locals i prefereixen elaborar les seves pròpies hipòtesis sobre les observacions... Molts etnògrafs s'interessen per les cultures africanes, però no per la situació dels negres que viuen a França. Pocs etnòlegs faran l'evolució de Michel Leiris, que se sent incòmode per la missió Dakar-Djibouti, fet que l'allunyarà de Marcel Griaule i l'acostarà a Aimé Césaire i a donar suport al moviment de la Negritud⁴⁶.

Aimé Césaire, per la seva banda, critica una etnografia feta des del paradigma metafísic (Marcel Griaule), teològic (Placide Tempels) o nietzschian (Roger Caillois), elaborada en connivència amb la colonització⁴⁷. Hi veu, per tant, un dels pols de la lluita anticolonial, però, també, una oportunitat, ja que la deriva funcionalista de l'etnografia l'aboca a un clar relativisme cultural⁴⁸. Els entesos coneixen bé el context d'aquest debat: Caillois havia publicat a la conservadora *Nouvelle Revue Française* un dur article contra les tesis de Claude Lévi-Strauss a *Race et Histoire*⁴⁹. Caillois hi defensava una certa dosi de relativisme basada en la tolerància a la diferència, però concedint a la civilització occidental un privilegi a causa del seu interès per les altres cultures. Lévi-Strauss va respondre a aquesta crítica a *Les Temps modernes* amb un article tan dur que no va voler

⁴⁵ Diagne, S. B. (2007). *Léopold Sédar Senghor: l'art africain comme philosophie*, París: Riveneuve Éditions.

⁴⁶ Leiris, M. (1934). *L'Afrique fantôme*, París; Gallimard; Ibídem (1995). *L'ethnologue devant el colonialisme*, Barcelona: Icaria; Giobellina, F. (2001). "El etnólogo y sus fantasmas. Leiris en África", *Disparidades. Revista de Antropología*, vol. 56, núm. 2, p. 185-216.

⁴⁷ Césaire, A. (1955). *Discours sur le colonialisme*, París: Présence Africaine, p. 31; Wilder, G. (2005). *The French Imperial Nation-State: Negritude and Colonial Humanism between the Two World Wars*, Chicago: University of Chicago Press; Conklin, A. (1997). *A Mission to Civilize: The Republican Idea of Empire in France and West Africa, 1895-1930*, Stanford: Stanford University Press.

⁴⁸ Debaene, V. (2014). "Les Écrivains contre L'ethnologie? Ethnographie, ethnologie et Littérature d'Afrique et des Antilles, 1921-1948", *The Romanic Review*, vol. 104, núm. 3-4, p. 353-374.

⁴⁹ Caillois, R. (1954). "Illusions à rebours", *La Nouvelle Revue Française*, núm. 24, p. 1010-1024.

incloure'l a *Anthropologie structurale*⁵⁰. Contra Caillois, Césaire recorre com a alterativa als treballs de Michel Leiris i als darrers escrits de Lucien Lévy-Bruhl, que s'havia allunyat de la seva tesi de la "mentalitat primitiva"⁵¹.

Tot plegat afavorirà que al voltant de la crítica al primitivisme es reunixin els artistes africans i els ideòlegs del surrealisme per tal de modificar la mirada sobre l'alteritat negra. En aquest sentit, és evident que hi ha un vincle estret entre la Negritud i el surrealisme: els escriptors de Martinica que funden la revista *Légitime Défense* s'adhereixen entusiastes als manifestos surrealistes; el rebuig de l'ideal civilitzatori europeu i la denúncia de la colonització portaran un bon grup de surrealistes a signar el manifest titulat *Ne visitez pas l'Exposition Coloniale* (André Breton, Paul Éluard, Benjamon Péret, George Sadoul, Pierre Unik, André Thirion, René Crevel, Louis Aragon, René Char, Maxime Alexandre, Yves Tanguy i Georges Malkine)⁵²; el 1941, Aimé Césaire acull a Fort-de-France l'exiliat André Breton, a qui qualifica de *grand poète noir* i l'incorpora a l'equip de la revista *Tropiques*.

Aquesta confluència entre surrealisme i negritud vindrà de l'interès per les dicotomies (somni-vigília, blanc-negre, europeus-africans, civilitzats-salvatges) com a expressió d'una voluntat d'autenticitat que no es deixa empresonar per la racionalitat⁵³. A partir d'aquestes intuïcions, Léopold Sédar Senghor podrà explicitar els valors fonamentals de la Negritud: l'emoció, l'ontologia existencial i unitària, el surrealisme místic, l'art compromès i funcional, l'analogia i el paral·lelisme asimètric⁵⁴. Malgrat el malentès que generarà tot plegat, Senghor es reafirmarà en l'existència de dues maneres de ser: "Je le sais, on m'a reproché d'avoir défini l'émotion comme «negre» et la raison «hélène», comme européenne si vous voulez [...] Là où la raison discursive, la raison-œil du Blanc, s'arrête aux apparences de l'objet, la raison intuitive, la raison-étroite du Nègre, par-delà le

⁵⁰ Lévi-Strauss, C. (1955). "Diogène couché", *Les Temps modernes*, núm. 110, p. 1-34; Stoczkowski, W. (2008). *Anthropologies rédemptrices. Le Monde selon Lévi-Strauss*, París: Hermann.

⁵¹ Keck, F. (2008). *Lévy-Bruhl. Entre philosophie et anthropologie. Contradiction et participation*, París: CNRS.

⁵² Estoile, B. de (2001). "Des races non pas inférieures, mais différentes: de l'Exposition coloniale au Musée de l'Homme", a: C. Blanckaert (dir.), *Politiques de l'anthropologie. Discours et pratiques en France (1860-1940)*, París: L'Harmattan, p. 391-473.

⁵³ Césaire, S. (1943). "Le surréalisme et nous", *Tropiques*, núm. 8-9, p. 18.

⁵⁴ Senghor, L. S. (1993). *Liberté V: le Dialogue des cultures*, París: Seuil, p. 23.

visible, va jusqu'à la sous-réalité de l'objet pour, au-delà du signe, en saisir le sens. Bien sûr, je simplifie, mais il reste que le Blanc européen est d'abord discursif, le Nègro-Africain d'abord intuitif. Il reste que tous les deux sont des hommes de raison; des Homines sapientes, mais pas de la même manière"⁵⁵.

Tanmateix, els primers textos produïts pels negres no són obres literàries sinó estudis lingüístics sol·licitats per l'administració colonial. Per bé que representaven una primera etapa vers l'emergència d'un espai públic on presentar la seva producció, no deixaven de ser estudis on la veu dels seus autors encara estava controlada pels colonitzadors⁵⁶. La Negritud centrada en la literatura suposarà un punt d'inflexió en aquesta dinàmica, per bé que no trencarà amb l'etnografia sinó que hi recorrerà per recollir el folklore encara dins la lògica de la tensió tradició-modernitat⁵⁷. De mica en mica, els escriptors negres d'Àfrica i les Antilles recorreran a la literatura per reintroduir, en la representació de les societats colonitzades, una perspectiva històrica que faltava en el discurs dominant⁵⁸.

3. Literatura: Negritud i Identitat

Com hem vist, en tot aquest procés de recuperació de la identitat negra hi tenen un paper de primera magnitud les antologies literàries i les revistes culturals. Més enllà de la singularitat de cadascuna, hi predomina una clara voluntat d'aproximació plural a la diversitat d'orígens, llengües i interessos de la diàspora negra⁵⁹.

Els autors del París d'entreguerres tenen uns antecedents que han marcat unes tendències. El debat sobre les literatures negres s'obre el 1808 amb l'assaig de l'Abbé Grégoire titulat *De la littérature des*

⁵⁵ Senghor, L. S. (1993). *Op. cit.*, p. 18.

⁵⁶ Riesz, J. (2004). "From Ethnography to the African Novel", *Research in African Literatures*, vol. 35, núm. 4, p. 17-32; Jézéquel, J.-H. (2007). "Voices of Their Own? African Participation in the Production of Colonial Knowledge in French West Africa", a: H. Tilley, R. Gordon (ed.), *Ordering Africa: Anthropology, European Imperialism and the Politics of Knowledge*, Manchester: Manchester University Press, p. 145-172.

⁵⁷ Steins, M. (1981). "Entre l'exotisme et la négritude: la littérature coloniale", *Afrique littéraire*, núm. 58, p. 71-82; Midiohouan, G. O. (1986). *L'Idéologie dans la littérature négro-africaine d'expression française*, París: L'Harmattan.

⁵⁸ Coundouriotis, E. (1998). *Claiming History. Colonialism, Ethnography, and the Novel*, Nova York: Columbia University Press.

⁵⁹ Mangeon, A. (2009). "Miroirs des littératures nègres : d'une anthologie l'autre, revues", *Gradiva*, núm. 10, p. 41-63.

Nègres ou Recherches sur leurs facultés intellectuelles, leurs qualités morales et leur littérature. Tanmateix, Grégoire només considera aquelles obres escrites en llengües europees, de manera que es produeix una paradoxa: els autors són negres però l'expressió és occidental. En tant que producte d'un contacte cultural forçat, Grégoire vol denunciar la desigualtat i l'abús, però la dimensió estètica de la literatura passa a segon terme, limitada a la capacitat dels autors de copiar les tècniques dels seus col·legues europeus. El mateix plantejament es troba en l'antologia *Les Cenelles*, publicada el 1845 per Armand Lanusse, que recull les obres d'un grup de criolls de Nova-Orleans organitzats al voltant de la revista *L'Album littéraire* que imiten l'estil de Victor Hugo i Alexandre Dumas. També aquí la literatura és practicada com una forma d'assimilació⁶⁰.

Però a principis de segle xx, la mentalitat comença a canviar. El 1903, EB du Bois publica *Les Âmes du peuple noir*, una col·lecció d'assajos que, des de les perspectives històrica, sociològica i literària, trenca amb la tradició apologètica de la *slave narrative*. A partir d'aquest canvi de rumb comencen a proliferar les antologies als Estats Units i a França: Blaise Cendrars (*Anthologie nègre, folklore des peuplades africaines*, 1921), James Weldon Johnson (*The Book of American Negro Poetry*, 1922), Robert Kerlin (*Negro Poets and Their Poems*, 1923), Newman White i Walter C. Jackson (*An Anthology of American Negro Verse*, 1924), Carter G. Woodson (*Negro Orators and Their Orations*, 1925, seguida el 1927 de *The Mind of the Negro as Reflected in Letters Written During the Crisis, 1800-1860*), Alain Locke (*The New Negro, An Interpretation*, 1925; seguida el 1927 de *Four Negro Poets* i de *Plays of Negro Life*), Countee Cullen (*Caroling Dusk*, 1927), Charles S. Johnson (*Ebony and Topaz*, 1927), Eugene Jolas (*Le Nègre qui chante*, 1928), V. F. Calverton (*Anthology of American Negro Literature*, 1929), Otelia Cromwell i Lorenzo D. Turner (*Readings from Negro Authors*, 1931), Nancy Cunard (*Negro: An Anthology*, 1934), Benjamin Brawley (*Early Negro American Writers*, 1935). Caldrà esperar a 1947 perquè Léon-Gontran Damas publiqui *Poètes d'expression française*, i a 1948 perquè Léopold Sédar Senghor editi *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache de langue française*.

L'edició d'aquestes antologies corre en paral·lel a la creació de revistes literàries centrades en les cultures negres: *The Crisis* (1910), *The Negro World* (1916), *The Messenger* (1917), *Opportunity* (1923),

⁶⁰ Shapiro, N. R. (2004). *Creole echoes. The Francophone Poetry of Nineteenth-Century*, Champaign: University of Illinois Press.

Les Continents (1924), *Fire* (1926), *La Voix des Nègres* (1926-1927), *La Race nègre* (1927-1931), *La Dépêche Africaine* (1928-1931), *La Revue du monde noir* (1931-1932), *Légitime Défense* (1932), *L'Étudiant noir* (1935), *Phylon* (1940), *Tropiques* (1941-1945).

Per bé que les principals revistes eren dirigides per intel·lectuals negres, són una clara excepció aquelles conformades només per negres. *The Negro World*, òrgan de la Universal Negro Improvement Association, fundada el 1916 pel jamaicà Marcus Garvey, i *La Voix des Nègres*, tribuna del Comité de Défense de la Race Nègre, dirigida des de 1926 per Lamine Senghor, en són segurament l'excepció. A poc a poc, el més habitual va ser que altres revistes oferissin cada cop més les seves pàgines a col·laboradors negres. Així ho feien *Modern Quarterly*, *The Nation*, *Survey*, *American Mercury*, *Europe*, *Esprit* i *Les Cahiers du Sud*.

Aquesta interacció té com a resultat una enorme promiscuïtat literària. Algunes antologies són el fruit d'ampliacions de números monogràfics de revistes i, alhora, nombroses revistes van publicant seleccions de poemes extrets d'antologies. És molt evident, en tot aquest procés, l'interès d'alguns editors (Léon Pierre-Quint, Jean-Richard Bloch, Guy Lévis Mano, Pierre Seghers o Paul Flamand) per fer visible l'obra dels escriptors negres. L'objectiu que tots ells persegueixen és doble: d'una forma molt immediata, contribuir a la preservació de les obres i, alhora, servir de plataforma reivindicativa d'una tradició literària minoritzada⁶¹.

En tot aquest recorregut de recuperació de la identitat no reconeguda no pot obviar-se tampoc el paper dut a terme per la premsa⁶². El setmanal *Paris-Dakar* es converteix, el 1935, en el primer diari francòfon d'Àfrica, amb tirades que arribaven als 20.000 exemplars. Davant l'èxit de lectors se'n generaran edicions locals, com ara *Paris-Tana* (1936-1939), *Paris-Bénin* (1938- 1949), *Paris-Congo* (1938-1939), *Dakar-Jeunes* (1942-1943)⁶³. El tret més notable és que molts d'aquests mitjans, sovint vinculats a partits polítics i a sindicats, representen

⁶¹ Fraisse, E. (1997). *Les Anthologies en France*, París: PUF, p. 7 ss.

⁶² Lüsebrink, H.-J. (2003). *La Conquête de l'espace public colonial, prises de parole et forme de participation d'écrivains et d'intellectuels africains dans la presse à l'époque coloniale (1900-1960)*, Frankfurt-Londres: IKO Verlag; Mangeon, A. (2013). "Le rôle des revues, anthologies, et périodiques dans l'archéologie des discours littéraires et culturels noirs", a: F. Mambenga-Ylagou, C.-E. Mombo (dir.), *Autour de l'édition et de la diffusion des littératures africaines*, Libreville: Éditions Odette Maganga, p. 31-41.

⁶³ Kraemer, G. (1995). *Trois siècles de presse francophone dans le monde. Hors de France, de Belgique, de Suisse et du Québec*, París: L'Harmattan, p. 160-161.

la irrupció d'una informació independent de la mirada francesa: *Le Périscope africain; Le Phare du Dahomey; L'Éveil Togo-Dahoméen; La Reconnaissance française; Notes africaines; A.O.F.: Écho de la Côte Occidentale Française; Réveil, La Voix du Rassemblement Démocratique Africain; Liaison, Organe des Cercles Culturels de l'AEF; Traits d'Union*⁶⁴. Allò més significatiu d'aquests mitjans és que el seu material prové dels intercanvis editorials entre diversos centres pertanyents a les colònies franceses. Van canviant les relacions entre la metròpoli i les colònies, i emergeix de mica en mica un projecte de negritud que és alhora literari i polític.

Així, combinant obres més tradicionals amb obres contemporànies i assajos crítics, s'expressa la voluntat de deixar de ser una literatura que copia els esquemes estètics europeus per passar a ser l'expressió d'una sensibilitat peculiar que també es troba a gust en la lògica de les avantguardes. Ja no és la literatura sobre els negres, sinó la literatura elaborada pels negres. I serà aquí on apareixerà una qüestió cabdal: en què consisteix la literatura negra? Quines obres hi pertanyen? Cal posar l'accent en els continguts i les formes, o bé, per contra, cal prioritzar la voluntat identitària? És legítim, aplicar la concepció racial a la cultura?

132

Locke defensa que no cal reduir la idea de raça a un determinisme fisiològic, però que hi ha una herència cultural i uns valors preferencials que responen a causes històriques com ara l'esclavatge i l'aculturació forçada, que cristal·litzen en una identitat compartida⁶⁵. En canvi, altres autors neguen la realitat de quelcom anomenat "literatura negra", en el sentit que consideren que el valor de la tradició estètica escollida per plasmar un missatge és més important que els vincles de la raça⁶⁶.

Aquest debat escindeix els autors entre els qui reivindiquen una negritud pròpia als africans i als seus descendents d'Amèrica, detectable en formes i continguts específics, i els partidaris de recordar la realitat d'una història i una llengua compartides amb els colonitzadors. En aquest sentit, *L'Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache* de Senghor sembla reproduir l'oposició que estableix Locke

⁶⁴ Debaene, V. (2013). "La littérature indigène d'expression française: une histoire pré-postcoloniale, a: V. Debaene, J.-L. Jeannelle, M. Macé, M. Murat (dir.), *L'histoire littéraire des écrivains*, París: Presses de l'Université Paris-Sorbonne, p. 279-304.

⁶⁵ Harris, L. (1989). *The Philosophy of Alain Locke, Harlem Renaissance and Beyond*, Filadèlfia: Temple University Press.

⁶⁶ Brown, S. A., Davis, A. P., Lee, U. (ed.) (1941). *The Negro Caravan*, Nova York: The Citadel Press.

entre el folklore africà tradicional i les obres dels autors actuals⁶⁷. En canvi, Léon-Gontran Damas, a *Poètes d'expression française*, recull autors d'Àfrica, Madagascar, Guyana, les Antilles, Reunió i Indoxina amb l'objectiu de proporcionar una mirada de conjunt sobre la poesia francesa d'ultramar⁶⁸. Així, fent de la negritud més una qüestió de sensibilitat que identitària, la seva antologia obre el camí a la francofonia literària. S'abandona el pes del vincle colonial, però segueix dominant la lògica de l'assimilació cultural: hi té més pes l'expressió en llengua francesa que la suposada singularitat dels autors negres.

Totes aquestes qüestions (primitivisme-realisme, fatalisme-compromís, resiliència-hibridació cultural) travessen els debats sobre la literatura negra en el període d'entreguerres. Mentre els editors de *Légitime Défense* (Etienne Léro, René Ménéil) defensen la primacia d'un punt de vista polític, els redactors de *L'étudiant noir* (Aimé Césaire, Léopold Sédar Senghor) destaquen la primacia de la cultura i d'un humanisme negre que s'encarna en una estètica pròpia de la negritud. La postura sincrètica d'Alain Locke serà represa per les germanes Nardal a la *Revue du Monde Noir*. Sigui com sigui, tots ells coincidiran en una doble prescripció que definirà la Negritud: el compromís en favor del reconeixement cultural de la seva identitat, i un deure d'autenticitat que exigeix ser veritablement negres⁶⁹.

Correspondencia**Francesc-Xavier Marín**

Universitat Ramon Llull

xaviermt@blanquerna.url.edu

⁶⁷ Senghor, L. S. (dir.) (1992). *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache de langue française*, París: PUF.

⁶⁸ Damas, L.-G. (1947). *Poètes d'expression française*, París: Seuil.

⁶⁹ Locke, A. (2009). *Le Rôle du nègre dans la culture des Amériques*, París: L'Harmattan.